

deze delen wordt het stramien van de vorige vastgehouden. Allereerst een historische typering van de regio met een - doorgaans niet veel zeggend - kaartje, waarna noeste werkers, opvallende gemeenten en bijzondere gebeurtenissen nadere aandacht krijgen alsmede in het ressort gehouden synoden. Ik verbeeld mij dat deze delen iets minder overdadig geïllustreerd aandoen dan de eerdere, maar misschien begint de heilzame invloed der gewinning door te werken. In het deel Zuid-Holland Zuid valt de hoge kwaliteit van vele bijdragen op. De deel-redactie heeft dan ook deskundigen van de kwaliteit van F.L. Bos, M.W. Schakel en J. van Gelderen weten aan te trekken, die in kort bestek heldere overzichten geven. Wel had Schakel voor de Alblasserwaard het merkwaardig fenomeen van wat men zou kunnen noemen de 'rechtzinnigheids-inversie' tussen gereformeerd en hervormd niet eerst in een laatste alinea en alleen naar aanleiding van het zingen van gezangen en de vrouw in het ambt aan de orde moeten stellen, maar - eventueel in een impliciete discussie met de aan de voet van blz. 35 vijf maal aangehaalde J. Verrips - deze in zijn hele artikel verdisconteren. Over Gezangen is trouwens op blz. 43 in twee kader-tjes en verlucht met een tekening van Otto Dicke, die erbij was, een verhaal opgenomen dat, juist waar het al in 1938 speelde, tot nadenken stemt. Een kerkganger had tegen het opgeven van een gezang in een Dordse kerkdienst geprotesteerd door zijn bolhoed op te zetten. Deze was door een ander met zijn wandelstok - een destijds zéér gereformeerd attribuut - weer van 's mans hoofd gewipt. Doch de wandelstokartiest kreeg berouw en schreef een brief om verontschuldiging aan te bieden, die hij echter besloot met de wens dat 'gij . . . Uw . . . minachting van onze heerlijke gezangen nooit meer zult toonen op een dergelijke wijze, waardoor ge alle weldenkenden beledigt'. Tot in de bewoordingen toe had dit honderd jaar eerder de afgescheidenen toegevoegd kunnen worden . . . Dat van C. Rijnsdorp, strijder voor het Liedboek, een jeugdfoto en een pagina uit zijn roman "Koningskinderen" - het helaas nog altijd grof onderschatte literaire monument voor het gereformeerde leven - is opgenomen kan gelden als een bezegeling van de kwaliteit van deze aflevering.

Helaas kan over de kwaliteit van de andere aflevering minder geroemd worden. Natuurlijk, ook hierin weer bijdragen van F.L. Bos en J. Plomp - die op een foto op blz. 45 is terug te vinden - waarvan het peil voortreffelijk is. Toch is in dit deel de oubolligheid wat nadrukkelijker aanwezig zoals het kadertje aan het slot (dat weergeeft: 'Wat allemaal *niet* behandeld werd . . .') krachtig onderstreept.

Bovendien heerst in dit deel het gereformeerde imperialisme in een onbekommerde annexatiedrang breeduit. Meteen op p. 3 is er een foto zowel van het huis van Groen van Prinsterer als van 'Patrimonium' uit 1913 (toen Talma dus nog actief was!). Op blz. 5 prijkt bovenaan Groen zelf en onderaan een stukje anti-kruisraket-demonstratie, terwijl ook W. Bilderdijk dan al vertoond is, van wie bovendien een brief aan Da Costa uit 1825 (!) in een kadertje wordt meegenomen. Vervolgens wordt op blz. 28 v.v. de hele vissersbevolking en per foto Esther de Boer-van Rijk bij 'A' en 'B' ingelijfd. Het huldebetoon aan de koningin op 18 november 1918 ondergaat op blz. 33 v. hetzelfde lot, en via Willem van den Bergh worden 'Stichtingen en tehuizen in de Regio' eveneens buitgemaakt, blz. 38 v. Uiteraard is de gereformeerde inbreng in velerlei protestants werk groot geweest, maar het triumfalisme waartoe een